

(bron: Kalamazoo, MI 1870 census records, <http://www.ancestry.com>).

⁷ *De Standaard*, 22 en 23 november 1876.

⁸ In zijn algemeenheid is de informatie over Hoedemakers Amerikaanse jaren is schaars; het meest uitgebreid in: Scheers, *Hoedemaker*, 8-14.

⁹ Hij zou, onder meer volgens Scheers, *Hoedemaker*, 10, gestudeerd hebben aan New Brunswick Theological Seminary, de predikantenopleiding van de RCA, maar zijn naam ontbreekt in: John Howard Raven (ed.), *Biographical Record Theological Seminary New Brunswick, New Jersey, 1784-1934* (z.p., 1934); de Inventory to the Rutgers University Biographical Files: Alumni (Classes of 1774-1922) vermeldt hem wel: Hoedemaker, Philip G., 1858, evenals John Howard Raven, *Catalogue of the officers and alumni of Rutgers College (originally Queen's College) in New Brunswick, N.J., 1766-1916* (Trenton, N.J.: State Gazette Pub. Co., 1916) 125: 'At Rutgers, 1854-58'.

¹⁰ P. Moerdyke schreef in *The Christian Intelligencer* van 19 mei 1901 over 'Our boyhood's fellow worshiper and our Parochial and Sunday school teacher for a season at Kalamazoo, Mich., the Rev. Dr. Philip Hoedemaker, of Amsterdam, Netherlands'.

keerde in 1861 terug naar Europa.¹⁸ Hij preekte voor het eerst in Nederland op 21 september 1862, in de Amsterdamse Oosterkerk, in een stijl die zijn moeite met de Nederlandse taal verried.¹⁹ Op de bijeenkomsten in de stad, waar hij in de daarop volgende weken sprak, merkte hij een ontwakend geestelijk leven op. 'Geen wonder, dat de jeugdige prediker uit de Oosterkerk niet terugkeerde naar Amerika, maar in zijn vaderland bleef!', schreef hij in een terugblik.²⁰ Maar eerst trok hij nog verder. Na aan Duitse universiteiten te Bonn, Heidelberg en Straatsburg colleges te hebben gevolgd, zette hij zijn theologiestudie ten slotte in Utrecht voort, promoveerde er, trad op Utrecht op 23 januari 1868 te Utrecht in het huwelijk met de Utrechtse Jacoba Johanna Horst (17 januari 1844-3 december 1911) en werd in dat jaar als predikant verbonden aan de Hervormde Gemeente te Veenendaal.²¹ Hij zou 'een specifiek Nederlands theoloog'²² worden.

Maar uit het oog verloor Hoedemaker de Verenigde Staten niet. In 1879 diende hij de Nederlandse immigrantengemeenschappen met een 'Overzicht van den godsdienstigen toestand in Nederland' in het Nederlandstalige weekblad van de RCA, *De Hope*.²³ Hij maakte in dit artikel ook melding van plannen om 'eene theologische school op te richten op den grondslag van ons gereformeerd geloof, als een eerste stap tot de oprichting van eene geregelde vrije universiteit. (...) Om vele redenen gevoelen wij dat dit het eerste is dat gedaan moet worden, en zelfs thans, te midden van den strijd van verschillende meeningen, toont alles aan dat de nieuwe inrichting geen monument van partijzucht, maar een belichaming van den geest van de kerk en het Evangelie zijn zal.' De Amerikanen waren Hoedemaker evenmin vergeten. In het verslag in *De Hope* van de opening van de Vrije Universiteit in 1880 stond niet Kuyper centraal – die kenden ze toen in Michigan nog niet – maar hij.²⁴

Toen Hoedemaker in 1882 in een brief aan een bevriende relatie in Michigan meldde die zomer met zijn oudste zoon Johannes Everard, geboren 22 januari 1869, een reis naar de Verenigde Staten te maken om familie en vrienden te bezoeken, werd dat nieuws onmiddellijk wereldkundig gemaakt.²⁵ Zo werd een persoonlijk ondernomen reis om familiezaken af te handelen, het land terug te zien en bekenden te bezoeken buiten zijn bedoeling om al gauw een – wat hem betreft ongelegen – publieke aangelegenheid.²⁶ Hij vertrok begin augustus uit Amsterdam naar New York, vermoedelijk met de *Pollux*, en arriveerde op 23 augustus via de Niagara Falls in Holland. Na 21 jaar afwezigheid stonden Nederlandse Amerikanen stonden hem in rijen op te wachten:

Gisteren predikte dr. Hoedemaker alhier driemaal. Des mor-